

2. *Экономическая стратегия фирмы: Учеб. пособие/* Под ред. А.П.Градова. – 3-е изд., испр. – СПб.: Спец-Лит, 200. – 589с.
3. *Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І.* Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2004. — 316 с.
4. *Управление риском. Риск, устойчивое развитие, синергетика//* [http:// risk.keldysh.ru](http://risk.keldysh.ru)
5. *Данчук В.Д., Козак Л.С., Данчук М.В.* Дослідження природи підприємницьких ризиків в умовах нелінійної динаміки розвитку економіки// Вісник НТУ К.: НТУ, 2011. -Вип.24. -С.
6. *Мандельброт Б., Хадсон Р.Л.* (Не)послушные рынки. Фрактальная революция в финансах. –М.: Вильямс, 2006. - 408 с.
7. *Кондратенко С.В.* Особливості філософської інтерпретації наукоємності у постнекласиці// Філософія науки: традиції та інновації. - 2009. - №1. - С.108-115.
8. *Козак Л. С., Данчук М. В.* основні аспекти ризик-менеджменту підприємства в умовах нелінійної динаміки розвитку економіки // Вісник НТУ К.: НТУ, 2010. -Вип.21., ч.1. -С.353-358.
9. *Андронов А.А., Витт А.А., Хайкин С.Э.* Теория колебаний. - М.: Наука, 1981. – 918 с.
10. *Флуктуационный выход из квазигиперболического аттрактора в системе Лоренца/* В.С.Анищенко, Д.Г. Лучинский, П.В.Е. Макклиток, И.А. Хованов, Н.А. Хованова // ЖЭТФ - 2002. - Т. 121, вып.4. – С.955-970.
11. *Кузнецов С.П.* Динамический хаос (курс лекций).-М.: Изд-во физ.-мат. лит., 2001.- 296с.

УДК 347.73:336.743

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ Й ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

*Дегтярьова О.М., кандидат економічних наук
Позняк Н. В.*

Постановка проблеми. Державне валютне регулювання призначене для забезпечення економічної безпеки держави, сприяння більш високому розвитку її економіки за рахунок розширення зовнішньоекономічних зв'язків, створення умов для інтеграції економіки України у світове господарство. Проблеми валютного регулювання та контролю набули на сучасному етапі особливу гостроту в умовах, коли відбуваються процеси глобалізації, що розгортаються у світовому господарстві, за яких будь-які явища, який би локальний, обмежений характер вони не мали, можуть суттєво вплинути на економічне становище країн і регіонів.

Питання правового регулювання системи валютного регулювання та валютного контролю неодноразово розглядалося в науковій літературі, проте окремі аспекти залишаються не дослідженими. Зокрема це стосується валютних обмежень, регулювання руху капіталів, здійснення контролю за вивезенням валютних цінностей за кордон та іншого. Вирішення даних проблем сприятиме здійсненню ефективної валютної політики, що врівноважує торговий баланс, зростанню конкурентоспроможності українських товарів, рентабельності підприємств, нагромадженню валютних резервів Національного банку України, забезпечить надійність вітчизняної грошової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Проблемам валютних відносин у науковій літературі приділяється значна увага, проте питання, пов'язані з валютним регулюванням та валютним контролем, розглядаються переважно фрагментарно.

Значний внесок у дослідження функціонування валютного регулювання та валютного контролю зробили такі науковці: Іскоростенський А. М., Мороз А. М., Боринець С., Філіпенко А., Козик В., Мальчинський А. Однак, окремі аспекти організації валютного регулювання і валютного контролю і до тепер залишаються нез'ясованими. До того ж, дані елементи валютних відносин майже не розглядаються в цілісності.

Метою статті є здійснення аналізу сучасного стану валютної системи валютного регулювання та валютного контролю в Україні з усіма суперечливими аспектами її функціонування та розробка оптимальних і ефективних шляхів вирішення найбільш проблематичних питань.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання:

- з'ясувати пріоритетні напрямки валютного регулювання та контролю на даний час;
- оцінити загальну ефективність валютного регулювання та визначити проблемні питання в даній сфері;
- визначити доцільність використання валютного контролю;
- визначити правопорушення, які гальмують ефективність здійснення валютного контролю;
- проаналізувати і узагальнити міжнародний досвід валютного регулювання та контролю і виділити основні тенденції, які доцільно врахувати українському законодавцю;
- розробити й обґрунтувати рекомендації з удосконалення сучасної системи валютного регулювання та валютного контролю в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування системи валютного регулювання й контролю в Україні розпочалося в другій половині 1991 р. із проголошенням економічної самостійності нашої держави. Однак в цей час вона мала лише декларативний характер, оскільки регулювала лише загальні правила здійснення зовнішньоекономічних операцій. Правове регулювання валютних операцій та здійснення валютного контролю після здобуття Україною незалежності було відображено в Декреті КМУ від 19.02.1993 р. № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю». Однак з цього часу в сфері валютної політики назріли питання, які потребують вдосконалення. В першу чергу це стосується валютного регулювання.

На даний час виокремлюється ряд проблем валютного регулювання, які полягають зокрема в тому, що встановлено жорсткі норми валютних обмежень, що заважає лібералізації валютних відносин, незначна увага приділяється регулюванню руху капіталу, недостатня і застаріла нормативно – правова база валютного регулювання. Необхідно з'ясувати в чому проявляються прогалини в даних сферах і як вони впливають на політику валютного регулювання в Україні.

Чинне законодавство України встановлює загальний дозвіл ведення валютних операцій, але в суворо обмеженому порядку і при забороні здійснення певних дій, тобто встановлений режим валютних обмежень. Валютні обмеження є головним елементом національної системи валютного регулювання. Сама історія валютних обмежень є дуже специфічною, тому що вони використовувалися майже у всіх розвинених країнах Західної Європи, а також США, Японії та інших країнах, які застосовували політику жорстких валютних обмежень на рух капіталів та на проведення поточних валютних операцій в певний період [2].

Суть валютних обмежень полягає в законодавчій та адміністративній забороні, лімітуванні операцій з валютою чи валютними цінностями. У системі валютних обмежень, що діють в Україні, слід виокремити:

- обмеження, пов'язані з ліцензуванням валютних цінностей;
- обмеження, зумовлені встановленням порядку придбання іноземної валюти за дорученням і за рахунок резидентів на міжбанківському валютному ринку України з метою забезпечення виконання їх зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами;
- обмеження, пов'язані з використанням іноземної валюти як засобу платежу на території України;
- обмеження, пов'язані зі встановленням обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті на користь резидентів-юридичних осіб;
- обмеження, пов'язані зі встановленням порядку здійснення розрахунків в іноземній валюті;
- обмеження, пов'язані з відкриттям та використанням рахунків у національній валюті нерезидентами на території України;
- обмеження, пов'язані з переміщенням готівкової національної та іноземної валюти фізичними та юридичними особами через митний кордон України. Зокрема, фізична особа (незалежно від віку) може вивозити за межі України валюту в сумі, що не перевищує 10 тис. грн., за умови митного декларування, якщо сума перевищує 3 тис. грн. Якщо валюта України була вивезена з України на законних підставах (за наявності митної декларації), фізична особа може ввезти валюту на суму, що перевищує норму для усного декларування. В той же час, вивезення валюти України фізичними особами-резидентами і нерезидентами в сумі, що перевищує вищевказані норми дозволяється лише на підставі індивідуальної ліцензії Національного банку України.

Поряд з цим, валютні обмеження негативно впливають на розвиток зовнішньоекономічного співробітництва країн. Вони застосовуються тоді, коли в країні бракує іноземної валюти, при істотній зовнішній заборгованості та розладі платіжного балансу. Саме за допомогою згаданих заходів

Україна намагається стабілізувати національну валюту. Однак, для розвитку національної економіки, посилення інтеграційних процесів виникає необхідність поступового відмовлення від практики використання жорстких валютних обмежень, оскільки наша держава намагається взяти курс на здійснення валютної лібералізації, яка має на меті зменшення втручання держави в здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Як засіб вирішення, вважаємо, що не доцільно цілковито відмовлятися від валютних обмежень. Необхідне їх раціональне сполучення з регулюванням співвідношення попиту та пропозиції валюти непрямыми методами. Таким чином, валютна політика, що проводиться в Україні, повинна базуватися на поєднанні лібералізації валютних операцій із частковим збереженням певних валютних обмежень.

Важливою передумовою входження України до міжнародного господарського простору є участь у міжнародному русі капіталу, зокрема через залучення іноземних кредитів. Проте на сьогоднішній день залишається невирішеним питання щодо регулювання руху капіталу. Порядок регулювання руху капіталу на всіх етапах існування переслідував дві мети: попередження необґрунтованого відтоку капіталу з країни та створення сприятливих умов для залучення довгострокових іноземних інвестицій та фінансового капіталу при одночасному обмеженні відтоку спекулятивного іноземного капіталу. Однак реальна ефективність регулювання руху капіталів в Україні залишається на низькому рівні. Україна сьогодні майже не представлена на міжнародних валютних ринках.

Одним із пріоритетних напрямів загальнодержавної політики в даній сфері є сприяння залученню в Україну іноземних інвестицій. За даними експертів ООН, потреба України в іноземних капіталовкладеннях становить близько 40 млрд. дол. США за річної потреби 7-8 млрд. дол. США. За обсягами залучення інвестицій у розрахунку на душу населення Україна посідає одне з останніх місць серед країн з перехідною економікою — 28 дол. США, водночас в Угорщині цей показник дорівнює 1107 дол., в Чеській Республіці — 575 дол., в Естонії — 420 дол., Латвії — 227 дол., в Словенії — 132 дол.

Таким чином, питання валютного регулювання потребують вдосконалення. Однак їх потрібно здійснювати на основі комплексності з вдосконаленням системи валютного контролю. Оскільки політика валютного регулювання здійснюється за допомогою валютного контролю.

Питання валютного контролю, як і валютного регулювання, досить тривалий час досліджувалися на науковому рівні. І кожен з науковців висував свої ідеї щодо вдосконалення механізму валютного контролю. Найкардинальніші зміни пропонувала, зокрема А.В. Габрінська, яка вважала, що Україна повинна відмовитися від валютного контролю з метою лібералізації валютних відносин та перейти до валютного нагляду, що потребує відповідного забезпечення та нормативно-правового регулювання.

Однак така думка не зовсім відповідає сучасним умовам, оскільки валютний контроль повинен існувати для забезпечення стабільності і підтримання належного стану здійснення валютних операцій, інструментом запобігання хаосу в даній сфері.

Таким чином необхідно вдосконалити систему валютного контролю, оскільки сам процес лібералізації – це питання часу і перехід повинен бути поступовим. А для вирішення назрілих питань варто з'ясувати прогалини в даній сфері і визначити причини їх виникнення.

У світовій практиці валютний контроль активно використовувався Францією, Великобританією, Бельгією, Японією, Німеччиною, Австрією, Італією, Ірландією, Іспанією, Новою Зеландією та іншими країнами на певних етапах розвитку [1]. При цьому кожна держава мала власну специфіку у визначенні форм і методів здійснення валютного контролю, що визначалося особливостями економічного та політичного розвитку. Множинність органів валютного контролю є відомим і загальносвітовою практикою. Наприклад, у Великій Британії валютний контроль покладено на такі органи: Банк Англії, Казначейство, митні та акцизні органи, уповноважені банки [4].

В Україні систему валютного контролю належним чином не впорядковано, проте головними суб'єктами валютного контролю є Національний банк України, Державна податкова інспекція, Державна митна служба України.

Якщо проаналізувати дані зазначених контролюючих органів за останні 5 років, то можна сказати, що найбільше правопорушень виявляється при здійсненні експортно - імпорتنих операцій. Зокрема, це стосується:

1. недотримання встановлених термінів повернення в Україну валютної виручки за зовнішньоторговельними операціями - більше 50% усіх виявлених порушень, які в першу чергу зумовлені видами зовнішньоторговельних угод та геополітичним розташуванням суб'єктів

підприємницької діяльності. Проявами цього є:

- непереведення грошових коштів внаслідок форс-мажорних обставин;
- необґрунтований аванс при експорті в рахунок майбутніх поставок, які не здійснюються;
- відплив капіталу внаслідок вивезення грошових коштів за допомогою кредитних карток.

Проте позитивні результати в даній сфері є, оскільки за даними податкової інспекції за 2000р. при проведенні нелегальних операцій було повернено валюти на 15,5 млн., а в 2009 – 106 млн. Проте результати невтішні хоча б тому, що такі обсяги валюти взагалі перетинають кордон, оскільки є причини для можливості її вивезення за кордон з порушенням чинного законодавства.

2. Значна частина порушень (до 35%) припадає також на операції, які здійснюються через офшорні зони, що призвело до втрат бюджету за статистичними даними першого півріччя 2009 року у сумі еквівалентної 6,4 млн. дол. США.

Оподаткування за участю європейської компанії через офшорні зони схематично показано на рис.1.

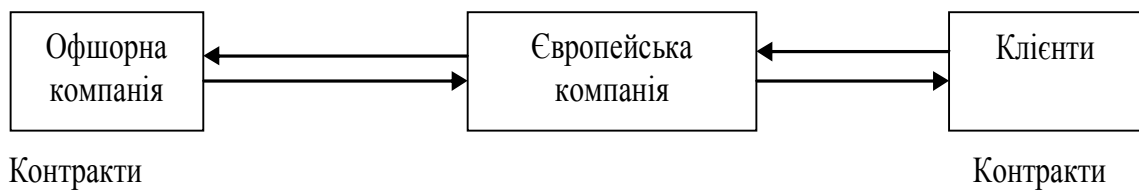

Рис. 1. Схема оподаткування через офшорні зони

Вказана схема дає змогу сховати офшорність операцій - всі операції проводяться від імені європейської компанії, і використовувати за потреби переваги угод про уникнення подвійного оподаткування.

Фізичні особи засновують офшорні компанії у разі, якщо очікують незабаром надходження великих грошей та не хотіли б їх оподатковувати (надходження від патентів, дарування, спадкування тощо) або якщо хочуть вільно придбати нерухомість за кордоном, у тому числі у приватну власність.

3. Частина валютних цінностей, що не повертається в країну, пов'язана з навмисним банкрутством, з метою ухилення від виконання зобов'язань перед бюджетом. Кількість випадків навмисного банкрутства в Україні становить в середньому 15 на рік.

4. Низка правопорушень пов'язана з недотриманням порядку обов'язкового декларування валютних операцій. Яскравим прикладом цього є ситуація, коли при перетинанні державного кордону України проводяться незаконні валютні операції, пов'язані з тіншовим обігом валютних коштів всупереч вимогам діючого валютного законодавства. Зокрема, фірма, розуміючи, що обсяги валютних цінностей, що перетинатимуть кордон перевищують встановлені норми, щоб викрутитися, оформляє валютні цінності на дві митні декларації. В такому випадку, недосконалість здійснення, в першу чергу, валютного моніторингу для відстеження таких дій, призводить до того, що певні операції проводяться поза митним декларуванням.

Гальмуючим механізмом ефективної діяльності валютного контролю є також проблеми чорних фірм. Суть їхньої діяльності полягає в тому, що оформлення даної фірми здійснюється, наприклад, на загублений паспорт. Крім того, рахунки не відкриваються і використовується найменший мінімум оформлення документів на найменування даної фірми. Такі фірми створюються, як правило, для здійснення однієї нелегальної операції після чого вона припиняє своє існування, а кошти зараховуються частинами на рахунок іншої фірми.

Однак, проблеми чорних фірм і тіншової економіки гостро постали не лише в Україні. В відсотковому співвідношенні з всіма операціями нелегальні становлять в Греції 29%, Литві – 32%.

Таким чином, отримані результати правопорушень свідчать про необхідність вдосконалення законодавчої бази валютного регулювання у напрямі диференціації порядку розрахунків і застосування фінансових санкцій до підприємств-порушників.

Отже, розглянуто найбільш проблемні аспекти системи валютного регулювання й валютного контролю в Україні, однак окреслені в даній статті питання не складають вичерпний перелік проблем. Проте вони, на наш погляд, є достатньо показовими для напрацювання шляхів розвитку валютного законодавства країни.

У вирішення назрілих питань та для вдосконалення системи валютного регулювання й

валютного контролю вважаємо варто скористатися зарубіжним досвідом. Наприклад, у Франції значний обсяг повноважень валютного контролю покладається на Групу розслідувань незаконних фінансових операцій. Виявлена інформація надходить спеціально уповноваженим митним і поліцейським органам – Національному митному управлінню та Центральній службі поліції по боротьбі із великими фінансовими правопорушеннями. В Італії ж створений спеціальний орган - валютне бюро.

З огляду на викладене пропонуємо наступні напрямки удосконалення сучасної системи валютного регулювання та контролю в Україні:

1. визначити спеціальний контролюючий орган, який підтримував би базу даних про міжнародні операції фінансових установ. Це дасть змогу виявляти злочини, пов'язані з легалізацією кримінальних грошей, та ефективніше провадити курсову політику. Функції спеціального контролюючого органу доцільно покласти на департамент валютного контролю та ліцензування Національного банку України, який володіє усталеними технологіями та досвідом контролю за валютними операціями фінансових установ, взаємодіє з правоохоронними органами та банківськими установами;

2. прийняти Закон України «Про валютне регулювання та валютний контроль». На даний момент дані відносини регулюються Декретом КМУ ще від 1993 року, який не відповідає сучасним умовам і потребує розширення свого змісту. В Верховній Раді України вже знаходиться відповідний законопроект. Його прийняття буде мати безперечно позитивний вплив на валютне регулювання в Україні, але найбільш важлива увага в цьому законопроекті приділена розподілу владних повноважень між різними державними установами, тоді як розробка деталізованих правил валютного регулювання передана на розсуд Національного банку України. Варто зазначити, що у Російській Федерації режим державного валютного регулювання здійснюється Законом Російської Федерації «Про валютне регулювання і валютний контроль», який, на відміну від Декрету, характеризується більшою комплексністю і змістовністю;

3. необхідно забезпечити декларування, а також одержання попереднього дозволу для здійсненні окремих видів валютних операцій.

Дослідники Є.Григоренко та О.Макаренко для усунення від зовнішньоторговельної діяльності значної кількості „фірм-одноденок” пропонують запровадити ліцензування зовнішньоекономічної діяльності: займатися зовнішньоторговельною діяльністю можуть лише ті фірми, які мають тривалий (не менше двох років) досвід роботи на внутрішньому ринку, бездоганну податкову і кредитну історію та кваліфіковані кадри, що вміють працювати на зовнішньому ринку [4].

На наш погляд, це досить кардинальна пропозиція щодо вдосконалення системи валютного контролю в Україні. Так, справді, добре продумана й організаційно забезпечена процедура ліцензування може дати значний ефект щодо скорочення масштабів відпливу капіталу з країни, але такі заходи значно знизять товарообіг України та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків;

4. поступово відмовлятися від жорстких валютних обмежень на основі посилення валютного контролю;

5. забезпечити вдосконалення моніторингу валютних операцій;

6. як спосіб боротьби з поверненням валюти в Україну забезпечити страхування ризиків її повернення.

Вважаю, що зазначені зміни матимуть позитивний вплив на розвиток та вдосконалення ефективності системи валютного регулювання та валютного контролю в Україні.

Висновки. В результаті проведених досліджень визначені основні проблеми валютного регулювання. З'ясовано, що системи валютного регулювання та валютного контролю в Україні потребує комплексного вдосконалення. При визначенні перспектив розвитку системи валютного регулювання Україні обов'язково необхідно враховувати особливості валютних політик зарубіжних країн. Запропоновані рекомендації з удосконалення сучасної системи валютного регулювання та контролю в Україні.

У подальших дослідженнях варто більшу увагу приділити організаційній структурі державних інститутів валютного регулювання і контролю, а також формам і методам їхньої роботи; правовому полю, що регламентує порядок здійснення валютних операцій; заходам виявлення правопорушень при здійсненні валютного контролю.

Література

1. Валютный рынок и валютное регулирование / [под ред. И. Н. Платоновой]. – М. : БЕК, 1996. – 457 с.

2. Іскоростенський А. М. Правове регулювання валютних відносин в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес».- С. 127
- фінансове право; інформаційне право” / А. М. Іскоростенський. – Ірпінь, 2008. – 20 с.
3. Лысыкова Е. В. Обоснование валютной составляющей в механизме управления экономической безопасностью России : дис. канд. экон. наук : 08.00.05 / Лысыкова Евгения Васильевна. – М., 2000. – 180 с.
4. Стан та можливі напрями вдосконалення системи валютного контролю в Україні / Е. Григоренко, О.С. Макаренко // Вісник Національного банку України . – 12/2000 . – N12 . – С.38-40.

УДК 62.507:338

РОЗВИТОК ІМІТАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В АПТЕЧНОМУ ЗАКЛАДІ

Дорохов О.В., кандидат технічних наук

Постановка проблеми. В умовах загострення конкуренції та боротьби за клієнтів важливого значення набуває якість їх обслуговування безпосередньо під час здійснення покупки. Це стосується всіх сфер роздрібною торгівлі та сервісного обслуговування населення в Україні, в тому числі й забезпечення комфортних умов придбання споживачами ліків та товарів медичного призначення.

Серед основних питань, розв'язання яких здатне покращити умови обслуговування в аптеках, забезпечити раціональне використання персоналу (провізорів, консультантів, касирів тощо) при відпуску покупцям фармацевтичних товарів, слід виділити раціональну організацію обслуговування з точки зору мінімізації очікування та, за можливістю, виключення черг. Це вимагає розгляду процесу продажів лікарських засобів роздрібним покупцям в аптеці, як системи масового обслуговування, з побудовою множини моделей (що відбиватимуть різні, наявні на практиці, варіанти організації саме роздрібного фармацевтичного обслуговування), накопиченням та попередньою обробкою необхідної первинної статистичної інформації, реалізацією та подальшим дослідженням цих моделей в комп'ютерному вигляді, зокрема, у відповідних середовищах імітаційного моделювання.

Огляд літератури та визначення цілі дослідження. В роботі розглядається, досліджується та моделюється процес масового обслуговування клієнтів при торгівлі фармацевтичними товарами в роздрібному аптечному закладі. При цьому слід враховувати відповідні особливості організації відпуску товарів, притаманні роздрібній реалізації населенню саме лікарських засобів [1-4].

Комп'ютерні імітаційні моделі таких систем масового обслуговування дають змогу керівництву та менеджменту аптечних фармацевтичних закладів без особливих додаткових матеріальних витрат з одного боку - значно підвищити якість фармацевтичного обслуговування населення (зменшити час його обслуговування, очікування в чергах), а з іншого – оптимізувати роботу самих підприємств (склад та завантаження персоналу, час і режим його роботи тощо) [5-7].

Таким чином, ціллю дослідження визначено послідовне створення множини імітаційних моделей масового обслуговування при придбанні лікарських засобів в аптечних закладах. Передбачається комп'ютерна реалізація запропонованих моделей в середовищі дискретного імітаційного моделювання ExtendSim з подальшим аналізом отриманих результатів та виробленням практичних рекомендацій щодо застосування та подальшого розвитку розроблених моделей [8].

Вхідні статистичні параметри моделювання. Для встановлення початкових параметрів моделей було проведено натурні спостереження в аптеках м. Харкова з різною організацією процесу обслуговування покупців. В кожному випадку фіксувався ряд основних параметрів системи масового обслуговування – час входу чергового клієнту до аптеки (тобто, запиту на обслуговування в системі), кількість вікон обслуговування (провізорів, тобто обслуговуючих пристроїв), тривалість обслуговування у вікні відпуску, на касі, у консультанта, кількість придбаних покупцями ліків.

Враховувалися можливе повернення клієнтів на повторне обслуговування, відмова від покупки внаслідок черги, наявність пільгових та пріоритетних клієнтів, додаткові консультації у інформатора, лікаря-консультанта тощо. Аналіз зібраних даних та визначення статистичних параметрів проводилися в програмі Statistica. Було отримано відповідні статистичні залежності для появи клієнтів, часу перебування в черзі та обслуговування, кількості (вартості) покупки (рис. 1).